

Irena Uršič*

Mrtvi in pogrešani Slovenci v italijanskih oboroženih silah in vojnem ujetništvu med drugo svetovno vojno: izpraševanja o virih, številu, imenih

IZVLEČEK

V prispevku avtorica analizira vire in obravnava podatkovne baze o mrtvih in pogrešanih Slovencih, ki so življenje izgubili kot pripadniki italijanskih oboroženih sil ali kot italijanski vojaki slovenske narodnosti v vojnem ujetništvu med drugo svetovno vojno in po njej. Avtoričini temeljni viri so slovenske in italijanske podatkovne baze, ki so plod dolgoletnega dela posameznih raziskovalcev. Kot temeljni podatkovni bazi poudarja slovensko nacionalno zbirko Žrtve druge svetovne vojne na Slovenskem in zaradi nje oziroma Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej, ki so jo ustvarili raziskovalci Inštituta za novejšo zgodovino (INZ), in italijansko bazo Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2^a guerra Mondiale, ki so jo ustvarili raziskovalci arhiva Generalnega komisariata za čast padlim, delujočega pri Ministrstvu za obrambo Republike Italije. Na pragu stotih let, odkar so bili primorski Slovenci v obdobju med obema svetovnjima vojnama prvič poklicani na služenje vojaškega roka v italijanske oborožene sile, in glede na to, da so bili prve vojne žrtve med obema svetovnjima vojnama (leta 1935) in tudi med drugo svetovno vojno (leta 1940) med vsemi Slovenci prav Slovenci v italijanskih oboroženih silah, je namen tega prispevka izpraševanje o današnji sliki temeljnih seznamov in virov o žrtvah, njihovem številu in imenih ter možnostih, da bi žrtvam med Slovenci, mobiliziranimi v italijanske oborožene sile, in njihovim svojcem pripomogli z natančnejšimi seznamami in spominom nanje.

Ključne besede: Slovenci v italijanskih oboroženih silah, vojni ujetniki, druga svetovna vojna, žrtve, seznamami

* Prof. zgodovine in geografije, višja kustosinja, Muzej novejše zgodovine Slovenije, Celovška 23, SI-1000 Ljubljana; ursic.irena@muzej-nz.si

ABSTRACT

DEAD AND MISSING SLOVENIANS IN THE ITALIAN ARMED FORCES AND WAR CAPTIVITY DURING WORLD WAR II: THE QUESTIONS OF SOURCES, NUMBERS, AND NAMES

In the following contribution, the author analyses the sources and databases of the dead and missing Slovenians who lost their lives as members of the Italian armed forces or as Italian soldiers of Slovenian nationality in war captivity during World War II and after it. The Slovenian and Italian databases, resulting from many years of research efforts, represented the primary sources for the author. She underlines the Slovenian national collection Casualties of World War II in Slovenia (titled Fatalities among the Population in the Territory of the Republic of Slovenia During and Immediately after World War II), created by the researchers from the Institute of Contemporary History; and the Italian database Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2a guerra Mondiale, created by the researchers of the Archive of the General Commissariat for War Graves Care (Commissariato Generale per le Onoranze ai Caduti) of the Italian Ministry of Defence. Almost a hundred years have passed since Slovenians from the Littoral Region were first drafted into the Italian armed forces between the world wars. As Slovenians in the Italian Army were among the first Slovenian casualties of war in the interwar period (in 1935) and during World War II (in 1940), this contribution analyses the current state of the basic lists and sources regarding the fatalities, their numbers and names, as well as examines the possibilities of assisting the victims among the Slovenians mobilised into the Italian armed forces and their families with more detailed lists and by honouring their memory.

Keywords: Slovenians in the Italian armed forces, prisoners of war, World War II, casualties, lists

Nekaj poudarkov o mobilizaciji Slovencev v italijanske oborožene sile v obdobju fašizma

Letos bo minilo sto let, odkar je v rimskem parlamentu potekala razprava o zakonu glede vojaške službe novih italijanskih državljanov, ki jih je Kraljevina Italija pridobila po Rapalski pogodbi, sklenjeni 12. novembra 1920 med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo. Svoji državi jih je uradno priključila 5. januarja 1921. Tržaški časopis *Edinost* je 6. avgusta 1921 o razpravi pisal sledeče: »Vojni minister [Luigi Gasparotto] je izjavil, da se ta zakon ni vpeljal doslej v novih pokrajinah vsled političnih vzrokov, ker se niso mogle onemu ljudstvu naložiti državljske dolžnosti, dokler niso imeli političnih pravic. Sedaj, ko so poslali v parlament svoje zastopnike, namerava vlada vpeljati omenjeni zakon tudi v nove pokrajine. Vojni minister je zaključil svoj odgovor z izjavo, da upa,

da se bodo novi italijanski državljani odzvali pozivu pod orožje ravno tako radi, kakor furlanski Slovenci leta 1860. Način udeležitve zakona o vojaški službi v novih pokrajinah se bo določil sporazumno s poslanci iz teh pokrajin.«¹ Način uvedbe vojaške obveznosti in njena uzakonitev nista tema prispevka, temveč le uvod v dejstvo, da se je že leto pozneje, leta 1922, italijanski vojaški potencial z zakonom povečal – v slovenskem primeru – za fante in može iz slovenske Istre, s Tržaškega, Krasa, iz Vipavske doline, z Goriškega, iz Posočja, z Idrijskega in Cerkljanskega, iz Brkinov, z Ilirskobistriškega, Postojnskega in Pivškega. Postali so del ekspanzionističnih, vojnih podvigov Italije med obema svetovnjima vojnama in med drugo svetovno vojno. Ne po svoji volji in ne za svoj narod so umirali za državo fašistične vladavine, ki je žrtve, tudi slovenske, povečevala kot žrtve za domovino. In v obeh primerih so bili Slovenci v italijanskih oboroženih silah prve vojne žrtve med Slovenci na celotnem slovenskem narodnostnem ozemlju. Bili so prve žrtve leta 1935 iz obdobja vojne v Etiopiji² in leta 1940, ko se je druga svetovna vojna in z njo mobilizacija za Slovence zahodno od rapalske meje začela, še preden se je z vojno soočil preostali del slovenskega ozemlja.

Primorski Slovenci so bili med obema svetovnjima vojnama prvič mobilizirani za vojno v Etiopiji, tedanji Abesiniji – za bodoči italijanski imperij *Africa Orientale Italiana*. Vpoklicani so bili možje, rojeni med letoma 1907 in 1912, glavnina mobiliziranih je bila rojena leta 1911.³ Vojna se je začela oktobra 1935 in se končala maja 1936 z italijansko osvojitvijo Adis Abebe. Abesinski vojni je sledila španska državljanska vojna, od julija 1936 do aprila 1939, v kateri so italijanske enote, tudi z vpoklicanimi vojaki slovenske narodnosti, sodelovale na Francovi strani. Po končani vojni v Španiji so slovenski mobiliziranci, tik pred veliko nočjo aprila 1939, sodelovali pri italijanski zasedbi Albanije. Dober mesec pozneje, 22. maja 1939, je Italija z Nemčijo sklenila jekleni pakt, a je zaradi nepripravljenosti odlagala vstop v vojno in – čakajoč na ugodnejši čas – v vojski zadrževala vojake in nabornike, rojene v letih 1917 in 1918. V drugo svetovno vojno je Italija vstopila 10. junija 1940 z vojno napovedjo Franciji in Združenemu kraljestvu. Začela se je množična mobilizacija, ki je v letih 1940–1943 zajela triindvajset letnikov, rojenih med letoma 1901 in 1923.⁴ Primorski Slovenci so bili mobilizirani na vsa italijanska bojišča. Leta 1940 so sodelovali pri vojaških napadih na Francijo in Grčijo. Številne mobilizirane so doletele vojaške operacije na severnoafriškem bojišču (1940–1943), na vzhodni fronti (1941–1943), v manjšini pa so bili mobilizirani celo v enote, ki so izvedle napad na Kraljevino Jugoslavijo in ki so do kapitulacije Italije delovale na ozemlju Ljubljanske pokrajine. Kot vojni ujetniki zavezniških sil in tudi sil osi so bili razpršeni v ujetniška taborišča po vsem svetu: po Afriki, Ameriki, Evropi, Aziji in Avstraliji. Življenja so izgubljali v spopadih, vojnem nasilju pa tudi zaradi nalezljivih, parazitskih in drugih boleznih ter razmer v ujetniških taboriščih.

1 »Italija, Vprašanje vojaške službe v novih pokrajinah,« *Edinost*, 6. 8. 1921, 1.

2 O žrtvah med mobiliziranimi Slovenci v vojno v Abesiniji gl. Milica Kacin Wohinz, »Ob ‚abesinski‘ vojni,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 37, št. 2 (1997): 123–39. Milica Kacin Wohinz in Marta Verginella, *Primorski upor fašizmu. 1920–1941* (Ljubljana: Društvo Slovenska matica, 2008).

3 Virgilio Ilari, *Storia del servizio militare in Italia. Volume Terzo. »Nazione militare« e »Fronte del lavoro«* (1919–1943) (Roma: Centro militare di studi strategici, 1990), 186.

4 Virgilio Ilari, *Storia del servizio militare in Italia. Volume Quarto. Soldati e partigiani (1943–1945)* (Roma: Centro militare di studi strategici, 1991), 11.

Žrtve med Slovenci v italijanskih oboroženih silah v slovenskih virih

Med letoma 1997 in 2012 je Inštitut za novejšo zgodovino (v nadaljevanju INZ) opravljal znanstveno zasnovano raziskavo slovenskih smrtnih žrtev med drugo svetovno vojno, ki so življenje izgubile med aprilom 1941 in januarjem 1946 zaradi vojnega nasilja ter neposredno po omenjeni vojni zaradi revolucionarnega nasilja in posledic vojne.⁵ Z imenskim seznamom smrtnih žrtev z možnostjo iskanja po imenu in/ali priimku in/ali letnici rojstva, objavljenim na spletnem portalu *Sistory*⁶ je slovenska javnost prvič dobila možnost iskanja imen tudi mrtvih in pogrešanih Slovencev v italijanskih oboroženih silah in vojnem ujetništvu med drugo svetovno vojno. Prvič so svoji lahko svojega umrlega ali pogrešanega našli v spletni bazi s slovenskim imenom in slovenskim priimkom. Baza podatkov pa pravzaprav za Primorsko zajema žrtve že od 10. junija 1940 naprej,⁷ ko je Italija vstopila v vojno in ko so bile med Slovenci, mobiliziranimi v italijanske oborožene sile, že prve smrtne žrtve. Register vključuje podatke o žrtvah, ki so imele med vojno stalno prebivališče na območju današnje Republike Slovenije (tudi na primer sicer nepopolne podatke o žrtvah med prebivalci italijanske narodnosti na Primorskem), ne pa tudi o slovenskih žrtvah izven meja matičnega ozemlja.

Omenjena podatkovna baza že zaradi dolgotrajnega iskanja in pregledovanja virov ter natančnega izpisovanja podatkov, predvsem pa zaradi dejstva, da gre za prvo slovensko bazo žrtev, ki zajema vse žrtve vojne in žrtve iz obdobja neposredno po njej, nedvomno predstavlja izjemno delo Inštituta za novejšo zgodovino. Vendar pa spletna baza, enako kot italijanska, ki bo predstavljena v nadaljevanju, ne omogoča iskanja po kraju rojstva, kraju smrti ali kraju pokopa oziroma po drugih kategorijah, iz česar bi lahko dobili preglednejšo sliko o žrtvah med Slovenci v italijanskih oboroženih silah. Na prošnjo mi je Inštitut za novejšo zgodovino v namene študijske obravnave posredoval seznam žrtev med Slovenci, mobiliziranimi v italijanske oborožene sile, za kar sem hvaležna Andreju Pančurju in Marti Rendla.⁸ Posredovani seznam bo omogočil primerjave z drugimi (italijanskimi) poimenskimi seznammi, izpopolnjevanje in analitično obravnavo.

Tadeja Tominšek Čehulič, ena od soustvarjalk podatkovne baze žrtev in avtorica leta 2006 objavljene magistrske naloge z naslovom *Struktura žrtev na Primorskem med drugo svetovno vojno*, je opozorila, da je »glede na povojno nenaklonjenost oblasti do vseh Slovencev, mobiliziranih v tuje vojske, ta tema še vedno relativno neraziskana« in da »že samo število žrtev med Slovenci v italijanski vojski ostaja zgolj približek, poleg tega pa za okoli četrtno še danes ne vemo, kakšna je bila dejanska njihova usoda«. ⁹ Leta 2002 so raziskovalci predvidevali, da je bilo med Primorci,

5 »Žrtve II. SV,« *Zgodovina Slovenije – Sistory*, pridobljeno 13. 2. 2021, <https://www.sistory.si/zrtve>.

6 Ibidem.

7 »Žrtve II. SV,« *Zgodovina Slovenije – Sistory*, pridobljeno 13. 2. 2021, <https://www.sistory.si/zrtve/historiat>.

8 Študijska obravnava se navezuje na eno od poglavij doktorske disertacije, ki jo pripravljam na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani pri mentorju dr. Mitji Ferencu.

9 Tadeja Tominšek Rihtar, »Struktura žrtev na Primorskem med drugo svetovno vojno« (magistrsko delo, Univerza

mobiliziranimi v italijansko vojsko, okoli 700 žrtev, brez umrlih v posebnih bataljonih na Sardiniji in Korziki.¹⁰ V nacionalni bazi je bilo 5. januarja 2006 evidentiranih 1.198 žrtev med Slovenci v italijanski kraljevi vojski,¹¹ 23. julija 2020 pa 1.316. Vse navedbe iz slovenskega registra žrtev se v nadaljevanju prispevka nanašajo na seznam žrtev med Slovenci v italijanskih oboroženih silah in vojnem ujetništvu z dne 23. julija 2020.¹²

Nenaklonjenost povojne oblasti do Slovencev, mobiliziranih v tuje vojske, se odraža na primer na spomenikih z manjkajočimi imeni žrtev med Slovenci, mobiliziranimi v italijanske oborožene sile, v zavrjenih prošnjah prekomorcev za priznavanje posebne dobe¹³ ali pa v izhodiščni okrogli mizi z naslovom *Žrtve druge svetovne vojne pri nas*, ki jo je leta 1989, petdeset let po začetku druge svetovne vojne, organizirala Sekcija za sodobno zgodovino pri Zvezi zgodovinskih društev Slovenije. Namen okrogle mize je bil razpravljati o žrtvah s strokovnega stališča, vendar je bil eden od vidikov razprave politične narave: »Pri tem gre zlasti za vprašanje, kaj so vojne žrtve oziroma koga štejejo danes mednje. To vprašanje dobi dandanes že kar avtomatično politični prizvok. [...] Pri tem imam v mislih pobudo oziroma zahtevo Slovenske demokratične zveze, naslovljeno na Socialistično zvezo, da bi postavili spomenik žrtvam vojne, fašizma in stalinizma. Pri tem pa so, kaže, s političnega stališča sporne prav žrtve vojne, kot je pred dnevi pokazala razprava na razširjeni seji sekretariata Sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri RK SZDL. Vprašanje je, koga šteti mednje, ali tudi idejne, politične in vojaške nasprotnike iz narodnoosvobodilnega boja.«¹⁴ Uvodna ugotovitev je bila, da so se slovenski zgodovinarji s problematiko vojnih žrtev malo ukvarjali in da je zgodovinopisce bolj zanimalo, kdo je žrtve povzročal.

V letih in desetletjih pred omenjeno okroglo mizo (pa tudi po njej) sta bila ključna arhivska vira za proučevanje žrtev druge svetovne vojne gradivo *Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorja in njihovih pomagačev* (KUZOP), ki je bila ustanovljena že med vojno, in gradivo ZZB NOV Slovenije. Za edini resnejši poskus, da bi vojne žrtve, človeške in materialne, znanstveno ovrednotili, pa je veljalo kratko sklepno poglavje knjige *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945*¹⁵ iz leta 1976.¹⁶

Toda od 1.316 evidentiranih žrtev med Slovenci v italijanskih oboroženih silah so raziskovalci INZ iz gradiva KUZOP evidentirali le 27 žrtev, iz popisov ZZB NOV

.....
v Ljubljani, 2006), 47.

10 Godeša et al., »Žrtve druge svetovne vojne v Sloveniji,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 42, št. 1 (2002): 121–30.

11 Tomišek Rihtar, »Struktura žrtev,« 4 in 39.

12 Mobilizirani Slovenci v italijansko vojsko (Excelov dokument) iz interne baze Inštituta za novejšo zgodovino (INZ): Tadeja Tomišek Čehulič, Mojca Šorn, Marta Rendla, Dunja Dobaja: Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej [Zbirka]. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, [1997–] na dan 23. 7. 2020.

13 SI_PANG/1014, M 4, št. spisa M158/3/37, Zavrtnjena prošnja Izidorja Črmeta leta 1979: »Prav tako predlagatelj je bil mobiliziran v redno italijansko vojsko v maju 1942, ko je bila NOG v Grgarju in okolici že razvita. Imel je možnost izogniti se mobilizaciji.« Gl. Irena Uršič, ur., *Prekomorci* (Ljubljana: Muzej novejše zgodovine Slovenije; Koper: Pokrajinski arhiv Koper, 2014).

14 Zdenko Čepič, »Vojne žrtve kot predmet zgodovinarjeve raziskave – uvodne besede,« *Borec*, 5–6 (1989): 588.

15 Zdravko Klanjšček et al., *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945* (Ljubljana: Vojaški zgodovinski inštitut Jugoslovanske ljudske armade in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, 1976), 1018.

16 Čepič, »Vojne žrtve,« 590.

pa le 13 žrtev. Slovence, mobilizirane v italijanske oborožene sile, kot kategorijo žrtev izpušča tudi že omenjena knjiga, ki v poglavju *Izgube slovenskega naroda v narodnoosvobodilni vojni* med drugim navaja oceno števila žrtev med Slovenci, mobiliziranimi v nemško vojsko, medtem ko žrtev med Slovenci, mobiliziranimi v italijansko vojsko, niti ne omenja. Kot oviro pri ugotavljanju te kategorije žrtev navaja dejstvo, da del narodnega ozemlja ni bil združen z matično Slovenijo.¹⁷

Po drugi strani pa v Sloveniji, tudi za zahodni del, ki je bil del Kraljevine Italije, vendarle obstajajo podatki o žrtvah med slovenskimi mobiliziranci v italijanske oborožene sile. Največje število žrtev med njimi, 913, je INZ evidentiral s pomočjo *Matičnih knjig umrlih*, pa tudi *Rojstnih matičnih knjig*, hranjenih v posameznih upravnih enotah. Približno polovico manj, 481 imen žrtev, je evidentiral v popisih vojne škode, ki jih hranijo predvsem v Pokrajinskem arhivu Koper, v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici in v Zgodovinskem arhivu Ljubljana (v enoti Idrija). Vzrok, da se je določen delež imen umrlih in pogrešanih mobilizirancev v italijanske oborožene sile znašel v popisih vojne škode, gre iskati v *Pravilniku o prijavljanju in ugotavljanju vojne škode*, ki ga je junija 1945 izdalo predsedstvo ministrskega sveta Demokratične federativne Jugoslavije (DFJ), po katerem so bile vojne žrtve razumljene tudi kot del vojne škode – škode, povzročene na življenju, zdravju in telesu, svobodi, spolni integriteti in časti jugoslovanskih državljanov.¹⁸ Le nekoliko manjše število žrtev, 467, je bilo evidentirano iz Uradnih listov FLRJ. Več kot polovico manj žrtev, 223 med Slovenci v italijanskih oboroženih silah, je bilo evidentiranih v popisu žrtev iz druge svetovne vojne, izvedenem leta 1964, neobjavljenem in ohranjenem le v Beogradu.¹⁹

V že zbranih seznamih o žrtvah in objavljenih v več knjigah Furlanskega inštituta za zgodovino osvobodilnega gibanja iz Vidma z naslovom *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale*, dostopnih tudi na spletu,²⁰ je INZ evidentiral 51 slovenskih žrtev z območja matične Slovenije. Omenjeni sezname se sicer nanašajo na padle, pogrešane in civilne žrtve v občinah dežele Furlanije - Julijske krajine med drugo svetovno vojno. Po leta 1987 objavljenih seznamih za Videmsko pokrajino in leta 1989 za pokrajino Pordenone sta v letih 1990 in 1991/1992 izšla tretji in četrti zvezek z evidenco žrtev iz Goriške in Tržaške pokrajine. Pri tem je evidentiranje žrtev iz Tržaške pokrajine geografsko obsegalo le Trst in pet zamejskih slovenskih občin, ne pa Tržaške pokrajine v obsegu iz obdobja fašizma.

17 Klanjšček et al., *Narodnoosvobodilna vojna*, 1018.

18 Čepič, »Vojne žrtve«, 591.

19 Gradivo ni bilo nikoli javno objavljeno, prav tako ni bilo predano Statističnemu zavodu Slovenije, temveč ohranjeno v Beogradu, od koder je bilo INZ-ju predano v raziskavo. Gl. Godeša, »Žrtve druge svetovne vojne«, 122.

20 *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. I, Provincia di Udine. Tomo I, (A-Pa) / Tomo II, (Po-Z)* (Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1987). *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. II, Provincia di Pordenone* (Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1989). *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. III, Provincia di Gorizia* (Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1990). *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. 4, Provincia di Trieste* (Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1991–1992). Vsa navedena dela so dostopna na: *Caduti, Dispersi e Vittime civili dei Comuni della Regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale – IFSML*, <https://www.ifsml.it/caduti-dispersi-e-vittime-civili-dei-comuni-della-regione-friuli-venezia-giulia-nella-seconda-guerra-mondiale>.

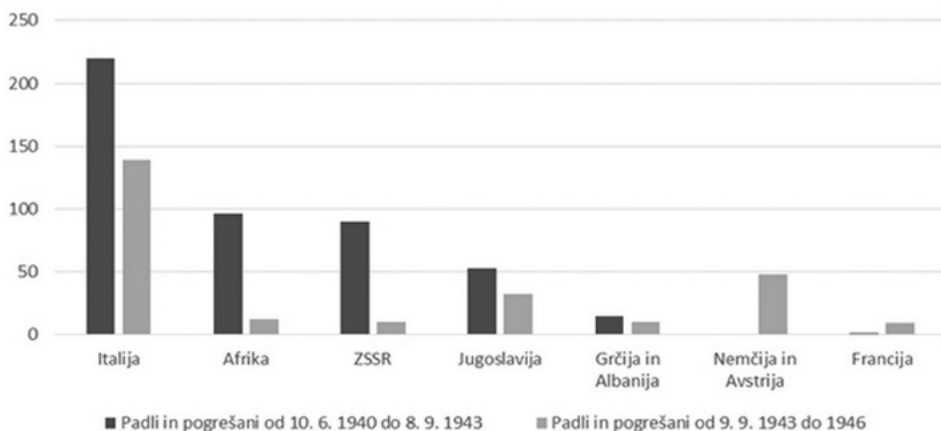
Med viri podatkov pri ugotavljanju žrtev druge svetovne vojne je bilo manjše število žrtev ugotovljeno tudi na osnovi gradiva Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje in Trst ter iz posebnega *Seznama padlih in pogrešanih v italijanski vojni* kot sestavnega dela gradiva Krajevnega ljudskega odbora v Renčah, ki ga hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici. Manjše število žrtev v ruskem vojnem ujetništvu umrlih mobiliziranih Slovencev je bilo evidentiranih s pomočjo podatkov iz Ruskega državnega vojaškega arhiva, manjše število žrtev, pokopanih na vojaškem pokopališču v Barletti, je bilo pridobljenih od italijanskega Generalnega komisariata za čast padlim, ena žrtev je bila evidentirana s pomočjo gradiva Preiskovalne komisije Državnega zbora Republike Slovenije (DZ RS) za raziskovanje povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih tovrstnih nepravilnosti.

Nezanemarljiv vir, ki so ga raziskovalci INZ tudi upoštevali, so podatki o žrtvah zlasti v knjižnem gradivu o mobiliziranih Slovencih in nato vojnih ujetnikih na Sardiniji in Korziki, deloma pa tudi podatki v sodobnejši literaturi lokalne zgodovine in krajevnih kronikah.²¹

Register žrtev omogoča analizo podatkov po zelo različnih kategorijah. V Preglednici 1 je predstavljen grafični prikaz padlih in pogrešanih Slovencev v italijanski vojski ali v italijanskih oboroženih silah in v vojnem ujetništvu po krajih smrti ali izginotja od 10. junija 1940 do leta 1946, pred kapitulacijo Italije oziroma po njej. Po teh podatkih jih je do kapitulacije Italije največ izgubilo življenje na ozemlju Italije (upoštevajoč meje Italije po Londonskem memorandumu iz leta 1954), Afrike in Zveze sovjetskih socialističnih republik ter na ozemlju Jugoslavije (upoštevajoč meje Jugoslavije oziroma SFRJ po letu 1954, torej skupaj z ozemljem zahodno od nekdanje rapalske meje). Po kapitulaciji Italije je bilo največ umrlih in pogrešanih na ozemljih Italije, Nemčije in Avstrije ter Jugoslavije. Manjše število žrtev je bilo evidentiranih na ozemljih Grčije in Albanije ter Francije, posamezni primeri žrtev so evidentirani tudi na ozemljih ZDA, Indije, Združenega kraljestva in v Sredozemlju. Toda takšen prikaz ne more biti relevantna skica umrlih in pogrešanih, saj za velik delež žrtev, kar 512 od 1.316, kraj smrti ali izginotja ni znan.

21 Npr. Franc Černigoj, ur., *Mati Gora: zbornik o Gori, Gorjankah in Gorjanih: ob 400-letnici naselitve Gore* (Predmeja: Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, 2001). Franc Černigoj, *Znamenje na Gori* (Ajdovščina: samozaložba, 1999). France Filipič, *Slovenci v Mauthausnu* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998). Jože Kanalec, *Drežnica z okoliškimi vasi: od prve pisne omembe do konca dvajsetega stoletja* (Ljubljana: samozaložba, 2003). Jožko Kragelj, *Pobitim v spomin* (Gorica: samozaložba, 2003). Živa Kraigher, *Ljudje in kraji na Pivškem med NOB: 1941–1945* (Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije; Postojna: Organizacijski odbor ZZB NOB, 2002). Nada Luzej et al., *Sveto – puntarska vas na Krasu* (Komen: Občina, 1997). Janko Maček, *Rovte v viharju vojne in revolucije* (Ljubljana: samozaložba, 2003). Jožko Martelanc, *Šempeter skozi čas* (Šempeter pri Gorici, Nova Gorica: Branko, 1997). Branko Marušič, ur., *Jako stara vas na Goriškem je Solkan: zbornik ob tisočletnici prve omembe kraja* (Solkan: Krajevna skupnost, 2001). Alojzij Novak, *Črniška kronika* (Gorica: Goriška Mohorjeva družba: Katoliško tiskovno društvo; Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 1992). Franc Pavšič, *Ljudje ob Idrijci: ali Stopnik in okolica skozi čas in zgodovino* (S. l. : s. n., 199?). Jelka Peterka, *Kambreško – Srednje* (Nova Gorica: Branko, 2000). Srečko Vilhar in Albert Klun, *Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji* (Nova Gorica: Soča, 1969).

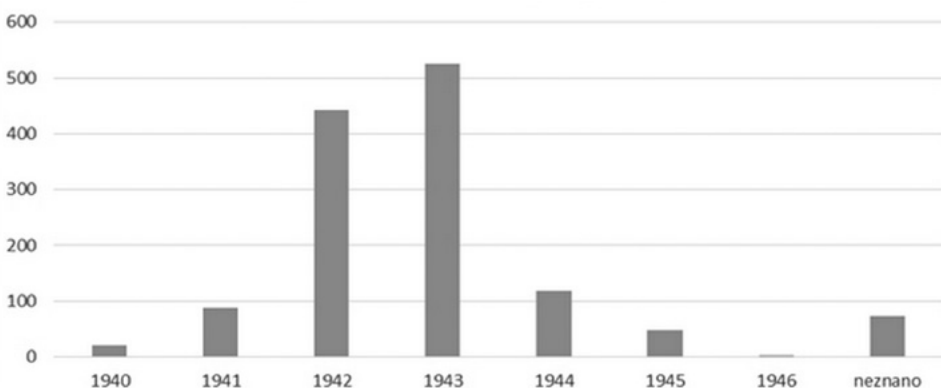
Preglednica 1: Mrtvi in pogrešani Slovenci v italijanski vojski in v vojnem ujetništvu po krajih smrti ali izginotja po podatkih iz registra Inštituta za novejšo zgodovino

V Preglednici 2 je število mrtvih in pogrešanih kategorizirano po letih smrti ali izginotja.

Leta 1940 je umrlo ali bilo pogrešanih 20 Slovencev, leta 1941 87, leta 1942 že 442 in leta 1943 še 525 mobilizirancev. Leta 1944 je umrlo ali bilo pogrešanih 119 Slovencev, leta 1945 pa 48. Eden je umrl leta 1946 v vojnem ujetništvu v Afriki. Za 74 Slovencev v italijanskih oboroženih silah leto smrti ali izginotja ni znano.

Preglednica 2: Število mrtvih in pogrešanih Slovencev v italijanski vojski in v vojnem ujetništvu po letih smrti ali izginotja po podatkih iz registra Inštituta za novejšo zgodovino

Natančnejša, vsebinsko obsežnejša in bolj relevantna analiza bo mogoča šele z dopolnitvijo podatkov iz italijanskih virov. Na nujnost raziskave v italijanskih arhivih je zaradi nepopolnih podatkov opozorila že Tadeja Tominšek Čehulić.²²

²² Tominšek Rihtar, »Struktura žrtev«, 47.

Aprila 2009 je bil v Muzeju novejše zgodovine Slovenije na razstavi *Fašizem in Slovenci* prvič poimensko objavljen seznam žrtev med slovenskimi mobiliziranci v italijanske oborožene sile. Po arhivskih raziskavah ga je pripravila Nataša Nemeč iz Goriškega muzeja. Poimenovala ga je *Osnutek popisa vojakov slovenskega rodu (z upoštevanjem morebitnih vojakov hrvaškega in furlanskega rodu)*, ki so izgubili življenje kot mobiliziranci v italijansko vojsko od 10. junija 1940 do 8. septembra 1943.²³ Analiza seznama žrtev je objavljena v obrazstavnem zborniku *Fašizem in Slovenci – izbrane podobe*.²⁴

Število žrtev je izjemno visoko, 8.454. Temelji na kartotekah umrlih ali pogrešanih pripadnikov italijanskih oboroženih sil in vojnih ujetnikov iz nekdanjih provinc Videm, Gorica, Trst in Reka. Seznam je metodološko problematičen zaradi odsotnosti navajanja virov in navajanja italijanskih in/ali poitalijančenih imen in priimkov iz narodnostno mešanega ozemlja, zaradi česar je večkrat težko sklepati o narodni pripadnosti. Prav tako ga je zaradi različne kategorizacije, zlasti po krajih smrti ali izginotja, težje primerjati z registrom INZ. Po drugi strani pa je seznam izjemno pomemben, saj lajša preverjanje imen žrtev s podatki iz slovenskega in italijanskega registra. Nenazadnje pa je imela prva objava imen in priimkov umrlih, padlih in pogrešanih Slovencev v italijanskih oboroženih silah tudi in predvsem pietetno vrednost do več desetletij pozabljenih žrtev.

Žrtve med Slovenci v italijanskih oboroženih silah v italijanskih virih

Medtem ko je bil leta 1964 izveden poseben popis za celo Jugoslavijo, izrecno posvečen žrtvam druge svetovne vojne, a zaradi prenizkih števil za tedanje politične potrebe ni bil nikoli objavljen,²⁵ je bil v Italiji prvi statistični seznam vojaških in civilnih žrtev objavljen leta 1957 v knjigi *Morti e dispersi per cause belliche negli anni 1940–45*.²⁶ Statistični seznam je nastal »iz dolžnosti do države in v čast spominu na vse žrtve«.²⁷ Temeljni vir so bile kartoteke umrlih, ki so se popisovale od 10. junija 1940 naprej. Številčni podatki o umrlih in pogrešanih pripadnikih oboroženih sil so bili plod sodelovanja z ministrstvom za obrambo. Sezname so časovno razmejeni na obdobje »pred premirjem« oziroma *pre-armistizio* (od 10. junija 1940 do 8. septembra 1943) in na obdobje »po premirju« oziroma *post-armistizio* (od 9. septembra 1943 do 31. decembra 1945).

Številčni podatki o umrlih in pogrešanih pripadnikih oboroženih sil so razvrščeni po najrazličnejših kategorijah. V prvem delu so razvrščeni glede na čas smrti ali

23 MNZS, Nataša Nemeč, Sezname žrtev, slovenski mobiliziranci v italijansko vojsko, Excelovi dokumenti pridobljeni 3., 18. in 30. 3. 2009.

24 Jože Dežman, ur., *Fašizem in Slovenci – izbrane podobe* (Ljubljana: Muzej novejše zgodovine Slovenije, 2009), 191–95.

25 Godeša et al., »Žrtve druge svetovne vojne v Sloveniji«, 122.

26 *Morti e dispersi per cause belliche negli anni 1940–45* (Roma: Repubblica Italiana, Istituto Centrale di Statistica, 1957), pridobljeno 30. 5. 2020, https://ebiblio.istat.it/digibib/Cause%20di%20morte/IST3413mortiedispersiercausebellicheanni1940_45+OCRottimiz.pdf.

27 Ibid., Lanfranco Maroi, uvodnik.

izginotja po letih in posameznih mesecih, nato po krajih smrti ali izginotja. Kraji smrti ali izginotja pripadnikov oboroženih sil, ki so razvidni iz razvrstitev na italijanski nacionalni teritorij, Evropo, Afriko, Azijo, Ameriko (ZDA, Kanado in <druge> dežele), na Oceanijo, posebej na <morje> in posebej na neznano ali neugotovljeno lokacijo, kažejo na vso njihovo geografsko razsežnost. Statistični podatki o krajih smrti ali izginotja v Evropi so posebej razvrščeni na Francijo, skupaj Nemčijo in Avstrijo, skupaj Grčijo in Albanijo, skupaj Jugoslavijo in druge balkanske dežele, na ZSSR in na <druge> evropske dežele. Posebej so razvrščeni tudi kraji smrti ali izginotja v Afriki, in sicer na Severno Afriko, posebej na Egipt, na Vzhodno Afriko, posebej na Kenijo, in na <druge> afriške dežele.

V drugem delu so številčni podatki o žrtvah razvrščeni po položaju pripadnika oboroženih sil in na različne kategorije: kopensko vojsko, vojno mornarico, vojaško letalstvo, kolonialne enote, vojaško duhovščino in na druge oborožene enote (financo, policijo, gasilce, zaporniške paznike in MVSN). Kategorizirani so tudi glede na starost, vzrok smrti (zaradi vojnega nasilja in nesreč ter zaradi bolezni), poklic in glede na število otrok.

V tretjem delu so številčni podatki o žrtvah razvrščeni po posameznih regijah in provincah. Statistične preglednice, kjer je število umrlih in pogrešanih navedeno po pokrajinah, se v primeru oznake *territorio nazionale* nanašajo na ozemlje italijanske države z mejami po Pariški mirovni pogodbi iz leta 1947.²⁸ Žrtve med slovenskimi mobiliziranci v italijanske oborožene sile, čeprav to ni posebej omenjeno, so večinoma zajete v kategoriji *ex-territorio nazionale*, ki vključuje tudi slovensko ozemlje zahodno od nekdanje rapalske meje. Žrtve med mobiliziranimi Slovenci s Tržaškega in deloma iz slovenske Istre so zajete v kategoriji Svobodno tržaško ozemlje, slovenske žrtve iz pokrajin Videm in Gorica pa v kategoriji pokrajine Furlanija - Julijska krajina.

Število mrtvih in pogrešanih pripadnikov oboroženih sil glede na kraj rojstva na nekdanjem italijanskem ozemlju je 5.780, v tedanji Furlaniji - Julijski krajini z Vidmom in Gorico pa 10.551. Za Svobodno tržaško ozemlje so zaradi manjkajočih podatkov zabeležene le tri žrtve. Nekoliko drugačna je viktimološka slika mrtvih in pogrešanih pripadnikov oboroženih sil glede na kraj bivanja. Za nekdanje italijansko ozemlje je zabeleženih 637 žrtev, za Svobodno tržaško ozemlje 2.167 žrtev, za Furlanijo - Julijsko krajino pa 10.982 žrtev.

Tudi Italija ima spletno nacionalno zbirko podatkov o žrtvah druge svetovne vojne (1940–1945), ki je nastala pod okriljem Generalnega komisariata za čast padlim (Commissariato Generale per le onoranze ai Caduti) pri Ministrstvu za obrambo in je na spletu dostopna pod naslovom *Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2ª guerra Mondiale*.²⁹ Do oktobra 2019 so digitalizirali vseh 318.740 ohranjenih kartotek mrtvih in pogrešanih pripadnikov italijanskih oboroženih sil med drugo svetovno vojno.³⁰ Baza omogoča

28 »Morti e dispersi,« VIII.

29 »Ministero della Difesa, Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2ª guerra Mondiale,« *Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2ª guerra Mondiale - Difesa.it*, pridobljeno 5. 4. 2017, https://www.difesa.it/Il_Ministro/ONORCADUTI/pagine/amministrativo.aspx.

30 Clemente Pistilli, »Caduti della Seconda guerra Mondiale, 300 mila fascicoli digitalizzati,« *Caduti della Seconda guerra Mondiale, 300 mila fascicoli digitalizzati - la Repubblica*, pridobljeno 13. 2. 2021, https://roma.repubblica.it/cronaca/2019/10/02/news/caduti_della_seconda_guerra_mondiale_300_mila_fascicoli_digitalizzati-237514371/.

iskanje podatkov izključno po priimku žrtve in sočasno po imenu in/ali letnici rojstva in/ali kraju rojstva. Medtem ko se slovenska spletna zbirka podatkov o žrtvah geografsko omejuje na območje Republike Slovenije, pa so v italijanski spletni zbirki podatkov o žrtvah tudi mrtvi in pogrešani pripadniki italijanskih oboroženih sil slovenske narodnosti z ozemlja Republike Slovenije. Izpisani so s poitalijančenimi imeni, poitalijančenimi ali slovenskimi priimki, prav tako s poitalijančenimi imeni slovenskih krajev rojstva.

Tudi italijanski spletni register žrtev se, tako kot slovenski, dopolnjuje. V nadaljevanju navajam vzorčni primer. V katalogu in na razstavi *Pretrgane niti življenja – tkanje spomina*,³¹ postavljeni leta 2017 v Gorenjskem muzeju v Kranju, je bila objavljena tudi osebna zgodba pogrešanega italijanskega vojaka slovenske narodnosti Albina (Zora) Žvaba iz Krepelj na Krasu. Januarja 1942 je bil vpoklican v italijansko vojsko in oktobra odveden na vzhodno fronto. Družini je iz zaledja Stalingrada pisal pomirjujoča pisma v času, ko je sovjetska armada izvedla silovit protinapad in obkolila nemško-italijanske sile. Njegovo zadnje pismo je v domovino prispelo 12. decembra 1942. Družina je dolgo po vojni poizvedovala po njem in izvedela, da se je nahajal v ujetništvu v Astrahanu ob Kaspijskem jezeru. Njegov brat Emil Žvab je leta 2014 kot odziv na projekt Isto srce prinesite nazaj Muzeju novejšo zgodovine Slovenije posredoval pisma med Albinom in družino ter izrekel željo: »Ko bi vsaj vedeli, kje je umrl in zakaj je umrl.«³² Družini so bili posredovani podatki iz slovenskega in italijanskega spletnega registra žrtev. Po italijanskih podatkih z dne 5. aprila 2017 je bil Giorgio Svab pogrešan od 31. januarja 1943, po slovenskih podatkih z istega dne pa je bil Zoran Žvab pogrešan od 12. decembra 1942. V slovenskem registru je bilo kot kraj izginotja navedeno še območje reke Don. 29. maja 2019 so bili pri ponovnem preverjanju v italijanskem spletnem registru podatki o smrti žrtve že popravljeni. Albin (Zoro) Žvab je bil na novo identificiran. Kot njegov datum smrti je bil na novo ugotovljen 28. junij 1945, kot kraj oziroma država smrti pa Kazahstan. Priimek Svab je bil popravljen v Žvab.³³

Poleg omenjene nacionalne baze žrtev obstajajo številni spletni poimenski sezname žrtev iz posameznih italijanskih pokrajin in po posameznih taboriščih.³⁴ Nekateri spletni sezname so natančnejši in vsebujejo več javno dostopnih podatkov. Na primer na spletnem portalu *Dimenticati di stato: I Caduti sepolti nei cimiteri militari italiani in Germania, Austria e Polonia* so navedeni »Italijani iz Istre, Julijske krajine, Reke in Dalmacije«,³⁵ ki so pokopani na vojaških pokopališčih v Avstriji, Nemčiji in na Poljskem. Podatki so obsežnejši od podatkov iz obravnavane italijanske in slovenske spletne baze žrtev, zanimivo pa je tudi to, da so poitalijančenim imenom slovenskih krajev dodana pravilno izpisana slovenska imena. Med »Italijani« so tudi Slovenci. Spletno stran spremlja misel: »Sezname so absolutno bogastvo, kajti za vsakim imenom

31 Jože Dežman, ur., *Pretrgane niti življenja – tkanje spomina* (Kranj: Gorenjski muzej, Trboje: Jagraf, 2017).

32 Irena Uršič, »Albin Žvab,« v: Dežman, ur., *Pretrgane niti*.

33 MNZS, Osebna zapuščina Albina Žvaba. Evidentirano gradivo.

34 Primer: seznam umrlih v britanskem taborišču Zonderwater v Južnoafriški republiki, ki je bilo med drugo svetovno vojno največje vojaško taborišče na svetu za zajete italijanske vojake. – *Cimitero di Zonderwater*, pridobljeno 6. 2. 2021, <http://www.zonderwater.com/it/prigionieri-di-guerra/elenco-dei-caduti/cimitero-di-zonderwater.html>.

35 *Dimenticati di Stato, I Caduti sepolti nei cimiteri militari italiani in Germania, Austria e Polonia*, pridobljeno 6. 2. 2021, <https://dimenticaticidistato.com/2017/02/05/italiani-distria-giulia-fiume-e-dalmazia-sepolti-nei-cimiteri-militari-italiani-in-austria-germania-e-polonia/>.

je obraz in za vsakim obrazom je življenje.« Za primer navajam Franca Likana, rojenega 1. avgusta 1922 v Ajdovščini, pripadnika italijanskih oboroženih sil in ujetnika, ki je umrl 24. oktobra 1943 v Ansfeldnu in je pokopan na italijanskem vojaškem pokopališču v Mauthausnu, v osmi vrsti, grobnica 929.³⁶ V slovenskem spletnem registru žrtev je naveden datum smrti 26. oktober 1943 in kot država pokopa Nemčija, v italijanskem registru pa Avstrija kot kraj smrti, medtem ko država pokopa ni navedena.

Tudi v seznamu žrtev med italijanskimi vojaki, ki so izgubili življenje na egejskih otokih Dodekanez, objavljenem na spletni strani *Per non dimenticare, elenco dei caduti italiani in Egeo*,³⁷ najdemo Slovence. Za primer navajam Alojzija Pirca, rojenega 25. aprila 1912 v Idriji, ki je umrl 3. novembra 1942. Naveden je kot *Luigi Pirci*, zdravnik s častniškim položajem, »*ten. med.*« (tenente medico). Poleg navedbe rojstnega kraja Idrije je pripisano »(Gorizia), (ora Jugoslavia)«. V slovenskem spletnem registru je kot kraj njegove smrti navedena bolnišnica v Atenah, v nacionalnem italijanskem pa Grčija. V istem seznamu je naveden Ivan Sušanj kot *Giovanni Strino* iz Dolenj pri Jelšanah, ki je pripadal letalskim enotam in je umrl 29. avgusta 1943. V italijanskem spletnem registru je naveden kot *Giovanni Susani*. V tem registru oziroma omenjenem seznamu je kot kraj smrti Ivana Sušanja navedena Grčija ali Dodekanez, v slovenskem registru pa kot kraj smrti in kraj pokopa otok Rodos.

Podatki bodo v prihodnje terjali sistematično in natančno preverjanje med slovenskim in italijanskim spletnim registrom ter drugimi javno dostopnimi sezname. Naključno izbrani primeri kažejo, da imena nekaterih žrtev manjkajo bodisi v italijanskem bodisi v slovenskem registru žrtev. Na primer Vladislava Faturja (rojenega 26. junija 1921 na Baču; umrlega 30. aprila 1943 v Marethu, Tunizija) ni v italijanskem registru, prav tako ni Franca Fonde (rojenega 30. septembra 1919 v Lokvi; umrlega 5. oktobra 1944 v Firencah); Antona Ferfolje (rojenega 21. januarja 1917 v Tomaju; umrlega 27. decembra 1942 v Tuniziji) pa ni v slovenskem registru ali pa so podatki o datumu in kraju smrti ali izginotja o isti osebi različni oziroma obstajajo le v enem od obeh registrov. Preverjanje podatkov v italijanskih virih zahteva nekaj potrpežljivosti in iznajdljivosti zaradi istih priimkov, izpisanih v več različicah: na primer Novak se pojavlja kot Novak/Novacco/Novaco, Tomšič kot Tomsic/Tomsich in podobno.

Dopolnjevanje registra žrtev je povezano tudi z odkrivanjem in varstvom posmrtnih ostankov italijanskih vojakov. Zakon o varstvu posmrtnih ostankov iz leta 1931 je bil dopolnjen leta 1951 in je opredelil obveznosti o varstvu grobišč (obveznost popisa, začasnega in naknadnega dokončnega pokopa trupel). Nov zakon iz leta 2010 je opredelil varstvo vojnih grobišč (pokopališč, kostnic in spomenikov) italijanskih vojakov doma in v tujini.³⁸ Zanje, kot tudi za italijanske vojake slovenske narodnosti, skrbi Generalni komisariat za čast padlim. V Sloveniji je bil Zakon o vojnih grobiščih sprejet

36 Ibid.

37 *Dodecaneso, Per non dimenticare, Elenco dei Caduti italiani in Egeo*, pridobljeno 13. 1. 2021, <https://www.dodecaneso.org/content/elenco-dei-caduti-italiani-in-eggeo/>.

38 Mojca Pristavec Đogić, Marjana Križaj in Nina Zeilhofer, *Množična grobišča* (Ljubljana: Republika Slovenija, Državni zbor, Raziskovalno-dokumentacijski sektor, 2014), pridobljeno 13. 1. 2021, https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Zborniki_RN/2014/Mnozicna_grobisca.pdf.

leta 2003, ki v 6. členu definira vojna grobišča v tujini, med katera spadajo tudi grobišča prisilno mobiliziranih v tuje vojske. Zakon določa zagotavljanje varstva vojnih grobišč v skladu z meddržavnimi sporazumi ali po dogovoru z državami, s katerimi Republika Slovenija še ni sklenila sporazumov.³⁹

Sklep

Slovenski in italijanski viri, spletni registri in sezname o mrtvih in pogrešanih vsebujejo tudi podatke o Slovencih, ki so življenje izgubili kot vojaki italijanskih oboroženih sil ali kot italijanski vojaki slovenske narodnosti v vojnem ujetništvu med drugo svetovno vojno pa tudi po njej. S pomočjo primerjave in dopolnjevanja temeljnih podatkovnih baz, slovenske baze *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej*, italijanske baze *Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2a guerra Mondiale* kot tudi drugih italijanskih seznamov in seznamata Nataše Nemeč, bi se približali natančnejši viktimološki, imenski in številčni sliki umrlih Slovencev v italijanskih oboroženih silah in vojnem ujetništvu. Ustvarjalci slovenskega registra žrtev so mrtvim in pogrešanim Slovincem v italijanskih oboroženih silah in vojnem ujetništvu povrnili slovenska imena in priimke, svojcem pa odstrli datume in kraje smrti. Namenili pa so jim tudi moralno-etični pomen, ki je iz vprašanja pred osamosvojitvijo Slovenije, ali so »žrtve« tudi Slovenci v okupatorskih vojskah, prerasel v etični posluš do vseh vojnih žrtev, ki ga zmore civilizirana družba. Mrtvi in pogrešani slovenski mobiliziranci v italijanskih oboroženih silah so bili večkratne žrtve: mobilizirani so bili brez narodnostnih pravic iz raznarodovalnega okolja fašističnega režima, življenje so izgubili za vojaške interese tuje države, v povojnem okolju lastne države pa so bili kot žrtve iz vrst »okupatorske« vojske odrinjeni iz javnega spomina. Spletne baze podatkov, ki vsebujejo podatke o žrtvah druge svetovne vojne, tako slovenske kot italijanske, ponujajo širok dostop do podatkov o žrtvah, obenem pa nam sporočajo tudi metodološke zadrege na obeh straneh. Italijanski nacionalni register žrtev vključuje tudi Slovence, medtem ko slovenski nacionalni register žrtev, predvsem zaradi zagat pri določanju narodnosti žrtev iz narodnostno mešanih zakonov, ne vključuje žrtev med Slovenci onkraj meja Republike Slovenije. Vzorčni primeri obeh nacionalnih registrov izkazujejo nujnost dopolnjevanja z manjkajočimi ali različnimi podatki o žrtvah. Še vedno obstajajo slovenske žrtve, ki jih v slovenskem nacionalnem registru žrtev ni in ki so osemdeset let po začetku druge svetovne vojne za Slovence zahodno od nekdanje rapalske meje in prav toliko let po prvih slovenskih smrtnih žrtvah med drugo svetovno vojno še vedno le v italijanskih seznamih s poitalijančenimi imeni in priimki. Po izpopolnitvi seznamov o žrtvah bodo bolj relevantne tudi kvantitativne in kvalitativne vsebinske analize in primerjave vzrokov smrti v kontekstu vojaških spopadov, bolezni in razmer v ujetniških taboriščih, geografskih razsežnosti krajev smrti, posebnosti in vidikov mobilizacije kot enega od raznarodovalnih procesov.

39 Zakon o vojnih grobiščih (ZVG), pridobljeno 14. 1. 2021, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2040>.

Odpira pa se tudi vprašanje o enotnem seznamu žrtev med Slovenci v italijanskih oboroženih silah in vojnem ujetništvu v vseh vojnah, tudi iz druge polovice tridesetih let 20. stoletja, o spominskem obeležju in možnostih za vzpostavitev javno dostopne topografije krajev in držav, v katerih so padli, umrli ali pa za vedno ostali kot pogrešani in brez groba.

Viri in literatura

Arhivski viri

- INZ – Inštitut za novejšo zgodovino:
 - Mobilizirani Slovenci v italijansko vojsko (Excelov dokument) iz Interne baze Inštituta za novejšo zgodovino: Tadeja Tominšek Čehulić, Mojca Šorn, Marta Rendla, Dunja Dobaja: Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej [Zbirka]. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, [1997-] na dan 23. 7. 2020.
- MNZS – Muzej novejših zgodovine Slovenije:
 - Nataša Nemeč, Sezname žrtev, slovenski mobiliziranci v italijansko vojsko, Excelovi dokumenti pridobljeni 3., 18. in 30. 3. 2009.
 - Osebna zapuščina Albina Žvaba. Evidentirano gradivo.
- SI_PANG – Pokrajinski arhiv Nova Gorica:
 - SI_PANG/1014, Zbirka spominov in drugega dokumentarnega gradiva, M 4.

Časopisi

- *Edinost*, 1921.

Literatura

- *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. I, Provincia di Udine. Tomo I, (A-Pa) / Tomo II, (Po-Z)*. Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1987.
- *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. II, Provincia di Pordenone*. Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1989.
- *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. III, Provincia di Gorizia*. Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1990.
- *Caduti, dispersi e vittime civili dei comuni della regione Friuli-Venezia Giulia nella seconda guerra mondiale. Vol. 4, Provincia di Trieste*. Udine: Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1991–1992.
- Čepič, Zdenko. »Vojne žrtve kot predmet zgodovinarjeve raziskave – uvodne besede.« *Borec*, 5–6 (1989): 588–91.
- Dežman, Jože, ur. *Fašizem in Slovenci – izbrane podobe*. Ljubljana: Muzej novejših zgodovine Slovenije, 2009.
- Dežman, Jože, ur. *Pretrgane niti življenja – tkanje spomina*. Kranj: Gorenjski muzej; Trboje: Jagraf, 2017.
- Godeša, Bojan, Boris Mlakar, Mojca Šorn in Tadeja Tominšek Rihtar. »Žrtve druge svetovne vojne v Sloveniji.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 42, št. 1 (2002): 121–30.

- Ilari, Virgilio. *Storia del servizio militare in Italia. Volume Terzo. »Nazione militare« e »Fronte del lavoro« (1919–1943)*. Roma: Centro militare di studi strategici, 1990.
- Ilari, Virgilio. *Storia del servizio militare in Italia. Volume Quarto. Soldati e partigiani (1943–1945)*. Roma: Centro militare di studi strategici, 1991.
- Kacin Wohinz, Milica. »Ob ‚abesinski‘ vojni.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 37, št. 2 (1997): 123–39.
- Kacin Wohinz, Milica in Marta Verginella. *Primorski upor fašizmu. 1920–1941*. Ljubljana: Društvo Slovenska matica, 2008.
- Klanjšček, Zdravko, ur. *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945*. Ljubljana: Vojaški zgodovinski inštitut Jugoslovanske ljudske armade in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, 1976.
- *Morti e dispersi per cause belliche negli anni 1940–45*. Roma: Repubblica Italiana, Istituto Centrale di Statistica, 1957. Pridobljeno 30. 5. 2020. https://ebiblio.istat.it/digibib/Cause%20di%20morte/IST3413mortiedispersipercausebellicheanni1940_45+OCRottimiz.pdf.
- Tomišek Rihtar, Tadeja. »Struktura žrtev na Primorskem med drugo svetovno vojno.« Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, 2006.
- Uršič, Irena, ur. *Prekormorci*. Ljubljana: Muzej novejše zgodovine Slovenije, Koper: Pokrajinski arhiv Koper, 2014.
- Uršič, Irena. »Albin Žvab.« V: *Pretrgane niti življenja – tkanje spomina*, ur. Jože Dežman. Kranj: Gorenjski muzej, Trboje: Jagraf, 2017.

Spletni viri

- »Ministero della Difesa, Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2ª guerra Mondiale.« *Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2ª guerra Mondiale - Difesa.it*. Pridobljeno 5. 4. 2017, https://www.difesa.it/Il_Ministro/ONORCADUTI/pagine/amministrativo.aspx.
- »Žrtve II. sv.« *Zgodovina Slovenije – Sistory*. Pridobljeno 13. 02. 2021. <https://www.sistory.si/zrtve>.
- »Žrtve II. sv.« *Zgodovina Slovenije – Sistory*. Pridobljeno 13. 02. 2021. <https://www.sistory.si/zrtve/historiat>.
- *Cimitero di Zonderwater*. Pridobljeno 6. 2. 2021, <http://www.zonderwater.com/it/prigionieri-di-guerra/elenco-dei-caduti/cimitero-di-zonderwater.html>.
- *Dimenticati di Stato, I Caduti sepolti nei cimiteri militari italiani in Germania, Austria e Polonia*. Pridobljeno 6. 2. 2021. <https://dimenticadistato.com/2017/02/05/italiani-distria-giulia-fiume-e-dalmazia-sepolti-nei-cimiteri-militari-italiani-in-austria-germania-e-polonia/>.
- *Dodecaneso, Per non dimenticare, Elenco dei Caduti italiani in Egeo*. Pridobljeno 13. 1. 2021. <https://www.dodecaneso.org/content/elenco-dei-caduti-italiani-in-eggeo/>.
- Pistilli, Clemente. »Caduti della Seconda guerra Mondiale, 300 mila fascicoli digitalizzati.« *Caduti della Seconda guerra Mondiale, 300 mila fascicoli digitalizzati – la Repubblica*. Pridobljeno 13. 2. 2021. https://roma.repubblica.it/cronaca/2019/10/02/news/caduti_della_seconda_guerra_mondiale_300_mila_fascicoli_digitalizzati-237514371/.
- Pristavec Đogić, Mojca, Marjana Križaj in Nina Zeilhofer. *Množična grobišča*. Republika Slovenija, Državni zbor, Raziskovalno-dokumentacijski sektor, 2014. Pridobljeno 13. 1. 2021, https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteka/Publikacije/Zborniki_RN/2014/Mnozicna_grobisca.pdf.
- *Zakon o vojnih grobiščih (ZVG)*. Pridobljeno 14. 1. 2021, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2040>.

Irena Uršič

DEAD AND MISSING SLOVENIANS IN THE ITALIAN ARMED FORCES AND WAR CAPTIVITY DURING WORLD WAR II: THE QUESTIONS OF SOURCES, NUMBERS, AND NAMES

SUMMARY

In 1922, after it had annexed the majority of the western Slovenian territory in accordance with the Treaty of Rapallo, the Kingdom of Italy started drafting Slovenians into the Italian Armed Forces and mobilising them for wars as of 1935. Slovenians from the Littoral Region took part in the wars in Ethiopia and Spain as well as participated in the occupation of Albania. As of the Italian entry into the war on 10 June 1940, they were deployed to all Italian battlefields in France, Greece, North Africa, and the Eastern Front. A few of them were even members of the units that carried out the attack against the Kingdom of Yugoslavia. As prisoners of wars, captured by the Allied and Axis forces, they would end up in POW camps all over the world: in Africa, America, Europe, Asia, and Australia. Slovenian lives were lost during conflicts, wartime violence, as well as due to infectious, parasitic, and other diseases and adverse POW camp conditions. In the wars during the 1930s and World War II, Slovenians in the Italian Army were among the first Slovenian casualties of war in the entire territory inhabited by this nation. The online database titled *Fatalities among the Population in the Territory of the Republic of Slovenia During and Immediately after World War II*, which included 1,316 casualties among Slovenians in the Italian armed forces and war captivity on 23 July 2020, was created by the Institute of Contemporary History's researchers between 1997 and 2012. It finally restored the Slovenian names and surnames of the fatalities and revealed the dates and places of their deaths to their families. The data indicates that the Slovenians drafted into the Italian Army were dying on the battlefields all over the world.

While the Slovenian registry does not include the fatalities beyond the borders of the Republic of Slovenia, the casualties among the Slovenians in the Italian armed forces are also listed in the Italian online registry of victims titled *Banca Dati dei Caduti e Dispersi 2a guerra Mondiale*, created by the researchers of the Archive of the General Commissariat for War Graves Care (*Commissariato Generale per le Onoranze ai Caduti*) of the Italian Ministry of Defence. Aside from the two national registries of casualties, other sources and lists exist as well. The comparisons between the two national registers and other sources indicate that the Slovenian registry must be supplemented with the missing or different information about the casualties. After the lists of casualties are completed, the quantitative and qualitative analyses and comparisons of their contents will be more relevant as well.